

Lietuvos sakralinė dailė: bažnyčių tekstilė

Lietuvos sakralinė dailė. III t.: Bažnytinė tekstilė.

Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2004, 300 p.

Sulaukėme jau III Lietuvos sakralinės dailės tomo – vieno iš leidinių, užbaigiančių jubiliejinę Krikščionybės įvedimui Lietuvoje skirtą parodą. Naujoji knyga apima bažnytinę tekstilę. Leidinio sudarytojoms dr. Gražinai Marijai Martinaitienei ir Eglei Pinkutei talkino dar aštuoni autoriai, parengę atskirų rinkinių ir pavienių kūrinių aprašus. Tiesą sakant, rengiant šį tomą buvo pasitelkti beveik visi Lietuvoje bažnytinę tekstilę nuolat ar bent epizodiškai tyrinėjantys specialistai.

Knygos autoriai nuveikė labai didelį darbą. Jų ištirtų dirbinių periodizacija apima maždaug 500 metų liturginių rūbų raidos laikotarpį. Leidinyje pristatomas įspūdingas liturginių rūbų ir bažnyčios interjero puošybai skirtų audinių kiekis – arti 500 dirbinių, atrinktų iš vertingiausių išlikusių pavyzdžių. Žodis „išlikusių“ čia ypač svarbus. Tekstilė – itin pažeidžiama paveldo rūšis, o Lietuvos sakralinė tekstilė paprastai yra ne tik išgulėjusi (kartais keletą šimtmečių) šaltose, dažnai drėgnokose pagalbinėse bažnyčių patalpose, bet ir išgyvenusi karus bei suirutes, tarp jų – ir sovietinį bažnyčių nusiaubimo, jų vertybių naikinimo laikotarpį. Mūsų tekstilė retai eksponuota ir ypač menkai tyrinėta. Palyginti negausioje lietuvių taikomosios dailės istoriografijoje liturginiams drabužiams ir kitiems bažnytinio meno dirbiniams paskirta turbūt mažiausiai publikacijų.

Įvairiuose Lietuvos muziejuose saugoma keletas vertingų bažnytinės tekstilės rinkinių, didžiausias – Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Tačiau nemaža dalis senų, meninę bei istorinę vertę turinčių liturginių drabužių tebėra tose bažnyčiose, kurios juos įsigijo arba į kurias tie rūbai pateko. Leidinyje pirmą kartą taip daug surinkta tiek muziejuose, tiek bažnyčiose išlikusių dirbinių, ir skaitytojai pagaliau gali susidaryti gana tikslų įspūdį apie šią mūsų istorinio paveldo rūšį.

Drįsčiau teigti, kad trečiasis Lietuvos sakralinės dailės tomas savo moksline verte ir nauda, kurią iš jo gaus kiti tyrinėtojai, pranoksta du ankstesnius – vien jau dėl paties objekto ypatybių. Tai pirmasis tokios apimties ir taip profesionaliai atliktas bažnytinės tekstilės tyrimas, kurio autorės turėjo ne kompiliuoti ir tikslinti kitus autorius, o beveik kiekvieną daiktėlį tyrinėti pačios.

Visi, kam Lietuvoje teko bent kiek užsiimti istorine, o ypač istorine bažnytine tekstile, žino, koks tai nelengvas darbas, kaip sunku gauti palyginamosios kitų šalių medžiagos, senųjų įmonių katalogų, kokie išblaškyti mūsų archyvai. Knygos autorės nuveikė labai

daug nustatydamos kūrinių amžių, vertę, kilmę, audinių, iš kurių jie pasiūti, rūšis. Daugelis bažnytinės tekstilės kūrinių pasiūti iš brangių ir retų medžiagų, kurios pačios savaime yra vertingos, o jų atsiradimo Lietuvoje faktas duoda daug informacijos apie egzistavusius istorinius ryšius, pasaulietines laikmečio madas. Autorėms pavyko išaiškinti kai kuriuos liturginės tekstilės meistrus, užsakovus, buvusius savininkus – tai vėlgi nauja, menkai tyrinėta Lietuvos dailės istorijos sritis.

Pagaliau sulaukėme ir liturginių rūbų istorijos lietuvių kalba – tai įvadinis dr. G. M. Martinaitienės straipsnis kukliu pavadinimu „Liturginių rūbų istorijos metmenys“. Žinoma, šio teksto apimtis, kaip ir dera įvadiniam straipsniui, nėra didelė. Tačiau kokiam lietuviškai skaitančiam visuomenei prieinamame veikale dar galėtume ką nors panašaus rasti? Beje, straipsnis parašytas ne tik labai profesionaliai, bet ir patraukliai. Bažnytinių rūbų kilmės ir raidos istorija pateikta intriguojančiame apeigų ir religinių praktikų kaitos, bažnytinės įstatymdavystės istorijos kontekste.

Norėtuši pasidžiaugti dar viena dovana, kurią mums pateikė knygos autorės. Turiu galvoje istorinės tekstilės terminijos džungles: rūbų, audinių, audimo būdų, siūlų rūšių, apdailos detalių, siuvinėjimo ar siuvimo būdų pavadinimai ir kiti būtini terminai tarsi lietuvių kalboje ir neegzistuoja. Pernelyg dažnai lietuvių autoriai, rašantys apie senąją tekstilę, verčiasi liaudyje paplitusiais, dažniausiai tik vietiniais terminais, kitaip sakant, vietiniu žargonu. Kartais šis lituanistų pakeičiamas kokiu nors lietuvišku žodžiu, kuris, deja, savo prasme beveik niekada neatitinka dabartiniu metu tarptautinėje vartosenoje priimtų terminų. Tokia praktika įneša daug painiaivos, apsunkina tyrinėtojų „susišnekėjimą“, o ką jau bekalbėti apie skaitytojus. Todėl ypač malonu matyti leidinį, kuriame audinių bei verpalų pavadinimai pateikti remiantis rimtu šaltiniu (o šis nurodytas). Malonu matyti išnarpliotą liturginių rūbų pavadinimų kamuoį ir gerai apgalvotą terminų žodynelį, tikrai pagelbėsiantį šios knygos skaitytojams.

Nuoširdžių komplimentų nusipelnė leidinio poligrafinė kokybė. Jos dėka puikios iliustracijos tapo informatyvesnės, perteikiančios audinių ir apdailos subtilybes, spalvų niansus.

Terese Jurkuvienė
Kultūros, filosofijos ir meno institutas